

15.10.2002

166/4/01

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Juha Haapamäki

APULAIKKEUSASIAMIES ARVOSTELEE RAISKUKSEN PUUTTEELLISENA PITÄMÄÄNSÄ ALUSTAVAA SELVITTELYÄ

1

KANTELU

Viittaatte 10.1.2001 eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamassanne kantelukirjoituksessa Hufvudstadsbladetissa 30.12.2000 julkaistuun lehtiartikkeliin "Polisen lät våldtäktsmännens löpa" ja asetatte Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen toiminnan tapauksen yhteydessä kyseenalaiseksi. Toteatte mm., että raiskaus on virallisen syytteen alainen rikos, eikä asianomistajan mielipide ratkaise sitä, tutkitaanko asia. Katsotte, että mahdollisen rikoksen tutkimatta jättäminen vaikuttaa heikosti perustellulta ja pyydätte tutkimaan myös, oliko poliisin käytös todistajia kohtaan asianmukaista. Kiinnitätte lisäksi huomiota poliisin tiedotusvälineille esittämään.

2

SELVITYS

3

RATKAISU

3.1

Tapahtumat pääpiirteissään

Poliisipartio T- P sai 10.12.2000 klo 02.11 tehtäväkseen mennä Kaisaniemenpuistoon, jossa hälytyskeskukseen tulleen ilmoituksen mukaan nuorisoyoukko häiriköi. Partion tullessa paikalle kaksi nuorta tummaihoista nuorukaista (17-vuotias A ja 14-vuotias B) ja suomalainen mies (C) riitelivät äänekkäästi. Paikalla oli myös C:n naisystävä D ja poliisien arvion mukaan n. 18-vuotias tyttö X (tosiasiassa hän oli 16-vuotias).

C kävi poliisin selvityksen mukaan "kuumana" ja halusi "opettaa" poikia, koska epäili näiden raiskanneen X:n. Poliisin puhutellessa C:tä tämä oli esim. todennut ulkomaalaisten aina raiskaavan valkoihosen. Kun C mm. heilutteli nyrkkejään eikä suostunut rauhoittumaan, hänet laitettiin poliisi-autoon.

Vanhempi konstaapeli P kertoo kysyneensä X:ltä kahden kesken, oliko tämä raiskattu, jolloin tyttö oli vastannut kieltävästi. Poliisien mukaan X ei ollut humalassa tai muutenkaan sekavassa mielentilassa. Tämän jälkeen partio selvitti A:n ja B:n henkilöllisyyden ja puhutti heitä, jolloin he kertoivat, että kyse oli ollut vain "halailusta ja pussailusta", joka oli keskeytynyt ulkopuolisten paikalle tuloon.

P oli kertomansa mukaan vielä uudestaan kysynyt X:ltä, oliko hänet raiskattu, mihin tämä oli vastannut kieltävästi. Koska poliisipartio oli 15 -20 minuuttia kestäneen paikallaolon aikana tullut sii-

hen käsitykseen, että mitään rikosta ei ollut tapahtunut, A:ta ja B:tä ei otettu kiinni ja muutkin paikalla olleet päästettiin lähtemään.

Puolisen tuntia myöhemmin eräs poika oli tullut ilmoittamaan kaupungilla partioivalle P:lle, että X oli raiskattu. P kertoo kysyneensä asiaa tytöltä itseltään, mutta saaneensa saman vastauksen kuin aiemminkin.

Hufvudstadsbladet kirjoitti tapahtumista 30.12.2000 haastateltuaan mm. paikalla ollutta D:tä. D kertoi tavanneensa X:n itkemässä hysteerisesti puolialastomana ja että X oli kertonut tulleen raiskatuksi. Paikalla olleet nuorukaiset olivat pukemassa päälleen ja käyttäytyneet aggressiivisesti. D arvosteli paikalle tulleita poliiseja siitä, että nämä eivät hänen mielestään olleet kiinnostuneita siitä, mitä oli tapahtunut. T:n on todettu lehdessä kertoneen, että partio ymmärsi paikalla tapahtuneen jotain, mutta "vapaaehtoiselta pohjalta".

Asiasta on 30.12.2000 laadittu ylikomisario W:n aloitteesta ilmoitus seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Asian esitutkinta valmistui maaliskuussa 2001. Helsingin käräjäoikeus tuomitsi kesäkuussa 2001 A:n yhdeksi vuodeksi vankeuteen nuorena henkilönä tehdystä raiskauksesta. Helsingin hovioikeus ei muuttanut käräjäoikeuden tuomiota. Ratkaisu on lainvoimainen.

3.2

Arviointi

3.2.1

Poliisipartion menettely tapahtumapaikalla

Asiassa on keskeisesti kysymys siitä, olisiko asiassa tullut heti aloittaa esitutkinta. Lain mukaan esitutkinta on aloitettava, jos on syytä epäillä rikosta.

Jälkikäteisarvioinnissa voidaan nähdä, että poliisipartio ei ole onnistunut saamaan tapahtumapaikalla olleilta henkilöiltä (erit. X, C ja D) ilmeisen olennaisia tietoja, jotka heillä jo tuolloin oli ja jotka myöhemmin johtivat esitutkintaan. A kaiken lisäksi vielä tuomittiinkin raiskauksesta, joka edellyttää ns. täyttä näyttöä. Onko siis selvää, että poliisipartion menettely on ollut virheellistä ?

Asetelma ei tietysti ole näin yksinkertainen: poliisipartio on tehnyt ratkaisunsa kovin erilaisen aineiston perusteella kuin käräjäoikeus. Poliisipartion toimintaa on arvioitava sen mukaan, mitä heillä tapahtumayönä oli tiedossa - tai mitä heidän olisi pitänyt tietää.

Kun poliisi tuli paikalle, kaikki olivat normaalisti puettuja eikä X:llä ollut havaittavissa vammoja. Riitaa oli vain paikalla olleiden mieshenkilöiden kesken. Poliisien mukaan n. 18-vuotiaalta vaikuttanut X ei ollut humalassa eikä muutoinkaan poikkeavassa mielentilassa. Tältä osin C ja D kertoneet jossain määrin toisin; tosin ilmeisesti humalatila ei ole ollut heidänkään mielestään vahva. X oli tapahtumapaikalla kahteen otteeseen kiistänyt tulleen raiskatuksi poliisin tätä häneltä kysyessä. Vaikka raiskauksen tarkka juridinen sisältö ei liene ollut X:lle ollut tuttu, niin käsitykseni mukaan raiskauksen perustunnusmerkit ovat yleisesti tiedossa. Poliisipartiolla on saamansa vastauksen nojalla ollut nähdäkseni perusteita katsoa, että X:ää ei ollut pakotettu sukupuoliyhdyntään. Käytettävissäni olevasta selvityksestä käy ilmi myös muita poliisimiesten havaitsemia seikkoja, joiden voi nähdä tukevan tulkintaa siitä, että pakottamista ei olisi tapahtunut.

Erityisesti korostan, että selvityksen mukaan poliisipartio ei ole perustanut ratkaisuaan siihen, vaatiiko X asiassa rangaistusta vaan kysymys oli nimenomaan siitä, että rikosta ei ollut syytä epäillä. Virallisen syytteen alaisissa rikoksissa (kuten raiskaus) ei asianomistajan rangaistusvaatimus rat-

kaise sitä, tutkitaanko asia vai ei. Raiskausrikoksessa on kuitenkin ratkaisevaa se, onko sukupuoliyhteys tapahtunut pakottamalla eli tässä mielessä mahdollisen asianomistajan käsityksellä asiasta on tietenkin merkitystä.

Toisaalta poliisin toiminta tilanteessa herättää joitain kysymyksiä. Vaikka tulenkin sivuamaan tutkintataktiikkaa, on seuraavassa esittämälläni merkitystä myös poliisille laissa määrätyn velvollisuuden (rikosten selvittäminen) asianmukaisen täyttämisen kannalta.

Ensinnäkin ns. avoin kysymys (tyyppiä "mitä on tapahtunut") olisi nähdäkseni ollut tässäkin tapauksessa perustellumpi tapa selvittää tapahtumia kuin varsin yksioikoinen suora kysymys "onko sinut raiskattu". Avoin kysymys on omiaan selvittämään tapahtumia laajemmin, mm. sitä olisiko tilanteessa tapahtunut jokin muu rikos kuin raiskaus, esimerkiksi sen yritys.

Kun selvitetään raiskauksen mahdollista tapahtumista, tulisi sen tapahtua mahdollisimman hienotunteisesti ja uhrin mahdollinen järkyttyneisyys ja/tai humalatilalla olisi otettava huomioon. Kuten myöhemmin on käynyt ilmi, X oli jo tapahtumapaikalla kertonut D:lle tullessaan raiskatuksi. Tämä kuvastanee sitä, että asiasta on helpompi kertoa naiselle - tai ylipäättään muulle kuin viranomaiselle: kysymys voi olla siitäkin, että uhri vain haluaa päästä pois järkyttävästä tilanteesta ajattelematta teki-jöiden vastuuseen saattamista ja jopa aktiivisesti haluaa, ettei asiaa käsiteltäisi enemmälti (vaikka kysymys on virallisen syytteen alaisesta rikoksesta). Tämä voi johtaa siihen, että uhri ei kerro poliisille tapahtumista. Hufvudstadsbladetin uutisen mukaan X oli todennut D:lle, ettei hän uskalla kertoa tapahtuneesta poliisille, koska sitten hänen vanhempansa saisivat tietää asiasta.

Tässä tapauksessa vanhempi konstaapeli P kertoo kysyneensä asiaa "kahden kesken" X:ltä ainakin ensimmäisellä kerralla. Käytettävissä olevan selvityksen mukaan muutkin paikalla olleet ovat tosin kuulleet ainakin osan P:n ja X:n keskustelusta. Jälkikäteen on käsitykseni mahdotonta selvittää, kuinka hienotunteisesti P on menetellyt, mutta en voi käytettävissäni olevan selvityksen perusteella katsoa näytetyksi, että hän olisi tältä osin menetellyt lainvastaisesti.

Ylipäättään herää kysymys siitä, selvittikö poliisi asiaa riittävästi paikan päällä. Saadusta selvityksestä käy ilmi, että poliisipartion tietoon on C:n ja ilmeisesti myös jossain määrin myös D:n kertomana tullut seikkoja, jotka mielestäni ovat antaneet aiheutta selvittää tarkasti, oliko syytä epäillä rikoksen tapahtuneen - varsinkin kun raiskaus on vakava rikos.

Selvittely on kestänyt n. 20 minuuttia ja sitä on ilmeisestikin jonkin verran häirinnyt paikalla olleiden miesten nahinointi. P:n ja T:n selvityksistä ei saa yksityiskohtaista kuvaa siitä, kuinka paljon C:tä ja varsinkin D:tä puhutettiin ja mitä tuolloin tarkkaan ottaen kävi ilmi. Ilmeisesti ainakin D:n puhuttaminen on selvityksistä päätellen jäänyt varsin vähälle. Kuitenkin erityisesti D:n tarkka puhuttaminen tämän havainnoista (ja X:n hänelle kertomasta) olisi tuonut poliisille mitä ilmeisimmin arvokasta lisätietoa tilanteen arvioinnin pohjaksi. Viittaan siihen, että käsitykseni mukaan esitutkinta on alkanut pitkälti sen johdosta, mitä C ja varsinkin D on Hufvudstadsbladetille kertonut. Paikalla olleilla todistajilla on siis nähdäkseni kiistatta ollut asiaan vaikuttavaa tietoa.

Käytettävissäni oleva selvitys viittaa siihen, että poliisipartio on antanut varsin paljon painoa X:ltä saatuun vastaukseen edellä jossain määrin ongelmalliseksi katsomaani kysymykseen eikä saaduista selvityksistä käy tarkemmin ilmi, kuinka paljon häntä muuten puhutettiin. Sinänsä X:n ilmoitus siitä, että raiskausta ei ollut tapahtunut, on tietysti merkittävä esitutkinnan aloittamista harkittaessa, mutta kuten edellä on todettu, ei juuri tapahtuneen raiskauksen uhri välttämättä kykene harkitsemaan tilannetta rationaalisesti. Vaikka on selvää, että partiolla ei ole rajattomasti aikaa käytettävissä yksittäisen tapauksen selvittämiseen, niin mahdollisen rikoksen vakavuuteen nähden olisi erityisesti X:n ja D:n puhuttamiseen ollut mielestäni syytä paneutua selvityksistä ilmi käyvää enem-

män.

Lopuksi totean tältä osin, että en katso poliisin menetelleen lainvastaisesti todistajia kohtaan; esimerkiksi C:n poliisiautoon laittaminen on selvityksen mukaan ollut perusteltua.

3.2.2

Tiedottaminen

Katson, että käytettävissäni olevan selvityksen perusteella ei ole aihetta epäillä poliisin menetelleen asian tiedottamisen osalta lainvastaisesti tai muutoinkaan jättäneen velvollisuuttaan täyttämättä.

Sinänsä käsityksenne siitä, että poliisin tiedottamisessa tulisi välittyä tieto siitä, että raiskaus on virallisen syytteen alainen rikos, on perusteltu. Käytettävissäni oleva selvitys huomioon ottaen en kuitenkaan pidä Hufvudstadsbladetissa haastateltujen poliisimiesten lausuntoja tai ylikomisario W:n tiedotetta sellaisina, että minulla laillisuusvalvojana olisi niiden johdosta aihetta toimenpiteisiin.

3.2.3

Koulutus

Minulla ei ole aihetta epäillä, että poliisin koulutus seksuaalirikosten osalta olisi puutteellista. Totean kuitenkin, että aiemmin sovittu mukaisesti mm. tämä vastaus menee tiedoksi poliisikoululle ja poliisiammattikorkeakoululle - kuten kaikki oikeusasiamiehen ratkaisut, joissa on poliisitoiminnan kannalta huomionarvoisia kannanottoja. Näin tämänkin tapauksen ongelmakohdat voidaan jatkossa ottaa koulutuksessa huomioon.

4

YHTEENVETO JA TOIMENPITEET

T:n ja P:n ei käsitykseni mukaan voida katsoa toimineen lainvastaisesti, kun he ovat tuolloin tiedossaan olleiden seikkojen pohjalta harkinneet, ettei ko. tilanteessa ollut syytä epäillä rikosta. Kiinnitän kuitenkin heidän huomiotaan edellä kohdassa 3.2.1 esittämiini näkökohtiin heidän menettelynsä ongelmakohdista. Tässä tarkoituksessa lähetän heille jäljennöksen tästä vastauksestani.

Muihin toimenpiteisiin kantelu ei anna aihetta.